

Välkommen till

Nyhetsbrev nr 13

från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

Inledningsvis

får det bli den gamla vanliga visan: även den här gången har vi nya läsare att välkomna. Jag är glatt överraskad över denna ständiga tillströmning.

Till dig som är nybliven läsare:

Nyhetsbrevet innehåller små korn av uppgifter som har Bjäre och dess historia som gemensam nämnare.

Ofta är det sådant som jag träffat på i samband med att jag letar material till någon kommande bok eller till en föreläsning eller letar "bara" för att det är intressant..

Boklagret snart borta.

I förra Nyhetsbrevet berättade jag, att jag vill få bort de sista resterna i boklagret för att bereda plats till "nykomlingen", som kommer senare i höst. En bokrea med kraftigt reducerade priser var medlet. Det har fungerat bra.

Av vissa böcker är nu endast ströex. kvar.

Nu skall även dessa bort. Därför finns möjligheten kvar - att fixa exempelvis julklappar och andra presenter till sig själv och till andra till reapris. Skicka beställningen till kalle@bjarenet.com

Här är böckerna:

Titel	Ord. Pris	Reapris
Så blev Båstad tennis	225	100
Bilder av ett sekel i Bjäre	330	150
Vår bjärehistoria i bild	350	150
Bjärebör berättar.	290	150

På dansens vingar

Under de senaste åren har jag - från och till - flugit fram på dansens vingar. Nåja. Flugit och flugit... och på vingar... Nej, nej... Alla som känner mig vet förstås att jag inte tillhör dem som flyger fram på lätta vingar i dansens virvlar. I stället har det handlat om mina efterforskningar om gångna tiders dansbanor i Bjäre. Med hjälp av intresserade vänner och bekanta och med flitiga studier av diverse dokument i arkiven fick jag bekräftat den tes jag hade från början: att det fanns många dansbanor i den

tidens Bjäre. En sådan enkel plats - med dans på bara marken - fanns i de flesta byar. Med tiden blev dansbanorna allt mer avancerade. Riktigt brädgolv. Spelman. Med tiden t.o.m en liten orkester.

Allt detta om våra dansbanors historia blir ett kapitel i den bok som utkommer senare i år.

Ett annat spår över bjärehalvön

När jag inte dansat fram i historiens Bjäre har jag följt järnvägsspåret... Spåret som lett mig till den spännande historien om hur det gick till när järnvägen kom till våra trakter. Om de heta striderna om hur den blivande banan mellan Helsingborg och Halmstad skulle dras. Sinarpsdalen eller Stavershultdalen? Vi som har facit vet att det var Sinarpsdalen som till sist segrade. Fast inte heller om det alternativet var det självklart när det gällde detaljutformningen. V. Karups kommun ville ha järnvägen närmre sig. Kunde peka på, att man då slapp den topp som Grevie utgjorde och som innebar branta backar mellan Grevie och Båstad. V. Karupsborna fick inte sin vilja igenom då. Senare - omkring 1914 - kom man tillbaka med upprepade krav. Hade fått nya argument.

Hade inte något annat kommit emellan kunde det ha blivit V. Karup. Det som kom emellan var 1:a världskriget.

Stickspar

Alla drömmar och alla planer under denna järnvägsbyggaretid blev inte förverkligade. I Båstad ville man ha ett stickspar från den nya järnvägsstationen till hamnen - eller Store Bro, som hamnen kallades. Det här önskemålet kan ses som en illustration till den betydelse som sjöfarten då ännu hade för bjärebygden. Nu såg man en möjlighet att knyta ihop det gamla sättet att forsla varor (sjövägen) med det nya sättet (järnvägen). Som bekant blev det inte någon järnväg mellan stationen och Store Bro. Ganska snart hade sjöfarten spelat ut sin roll när det gällde transport av varor till och från Bjäre.

Ännu en järnvägsdröm kom att förbli en dröm: Tanken på att förbinda Torekov med Väst kustbanan. Det var fyrmästaren på Hallands Väderö, O.E. Eksten, som drev frågan. Han såg hur de orter som fått järnväg kunde blomstra. Han befarade att Torekov skulle hamna i skuggan om man inte fick järnvägsförbindelse. Han övertygade Torekovs styrande att engagera sig. En utredning företogs. Nu gällde det att få med sig de kommuner där järnvägen skulle dras fram - V. Karup, Grevie, Förslöv.

Intresset för att stödja järnvägsprojektet var dock svalt i de nämnda kommunerna. Projektet rann ut i sanden.

Mitt järnvägsspår

har sedan lett mig fram genom en otroligt händelsefylld, dramatisk och intressant historia som sträcker sig över 130 år. Den tid då vi åkt tåg över Åsen.

Det är om denna historia som jag arbetar f.n. Det är inte första gången jag är "inne i Åsen". 1985, när järnvägen fyllde 100 år, upplät jag hela innehållet i årsboken Bjärebygden till järnvägsjubileet. När sedan dramatiken kring giftet i Hallandsås 1997 gjorde Åsen och Bjäre till 1:a sidesrubriker i alla medier, råkade jag vara informationschef i kommunens beredskapsorganisation. Det gav mig åter anledning att tränga djupt in i Åsens inre.

Information om de 130 åren finns nu att hämta på många ställen. Järnvägsmuseerna i Ängelholm och Gävle, exempelvis. Trafikverkets informationscentral i Förslöv. Böcker. Dokument. Kunniga personer. Återstår bara att hoppas att det skall bli ekonomiskt möjligt att låta trycka allt detta spännande material och få det klart samtidigt som rälsen över Åsen får gå i pension och tunneln invigs.

"Skrifning, Räkning och Cateches."

Som du sett har skolan länge varit i focus för den politiska debatten. I kölvattnet efter PISA-rapporten och andra domar över skolans resultat, har politikernas recept stått som spön i backen, mer eller mindre - oftast mindre - väl förankrade i skolans verklighet.

När jag gräver i vår lokala historia träffar jag ofta på skolfrågor. Det gäller främst åren vid mitten av 1800-talet. Att den perioden är särskilt intressant är naturligt. 1842 satte riksdagen upp en milstolpe i den svenska skolans historia: beslutet om en allmän folkskola i hela landet. Varje socken i landet ålades genom riksdagsbeslutet att bygga en skola och anställa en lärare. Allmän skolplikt infördes

I ett särskilt reglemente angavs vad skolan skulle syssla med:

"Undervisningens syfte är innan- och välläsning. Skrifning och räkning må äfven för de mindre försigkomna barnen härmed omvexla"

Först efter det att barnet lärt sig läsa ordentligt kunde man gå över till det andra huvudämnet "Biblisk historia och cateches"

Skolor fanns redan

När riksdagsbeslutet kom 1842 med åläggandet att bygga skolor, kunde man i vissa bjäresockenar med stolthet konstatera, att skolor redan byggts. Det gällde bl.a. i det sjökaptensstäta Torekov, där det tidigt funnits förståelse för behovet av kunskap i bl.a. läse- och räknekonst.

I Båstad - även här tätt med sjökaptener - hade inrättats en skolkassa 1820, främst för att ge möjlighet även för fattiga barn att delta. Tidigare hade privat undervisning funnits för dem som kunde betala.

Privata lärare kunde nu, tack vare skolkassan, undervisa även fattiga barn. 1839 stod Båstads första skolhus klart. Det var placerat vid kyrkan och nära torget. Byggnaden finns fortfarande kvar. Idag inrymmer den Båstad Turism.

Viktiga handlingar blev lågornas rov

när Båstad 1870 ödelades genom den förödande branden. Bl.a. prästgården blev lågornas rov. Där förvarades bl.a. de protokoll och andra handlingar som gällde skolan.

Det skulle bli ett stadshus

Efter branden 1870 präglades Båstad under många år av det stora återuppbyggnadsarbetet. Vid torget byggdes en imponerande byggnad i tegel och med trappstegsgavlar. 1881 stod byggnaden klar. Att byggnaden fick en så pampig utformning har sin förklaring: Det fanns förhoppningar om att Båstad skulle bli stad. Den stora byggnaden skulle bli stadshus.

Så blev det nu inte. I stället blev det skola. Många generationer båstadbor har tillbragt sina folkskoleår i den byggnaden - torgskolan. Nu har byggnaden övergått i församlingens ägo och kallas Församlingsgården.

Vad pågår här?

Häromdagen träffade jag på två sniglar på vägen. Till synes ömt omslingrande varandra bildade de en ring. Mellan dem fylldes ringen av ett vitt skum.

Jag tog en bild på sniglarna. Du hittar bilden på min hemsida, www.bjareforlaget.com under rubriken Efterlysningen.

Nu en fråga till de av mina läsare som vet mer om sniglar än vad jag vet: Vad pågår här? Skriv några rader om det.

Värmeböljan

som vi just har avnjutit/genomlidit, (välj själv), har satt badstränderna i focus. Som vanligt tycker jag att det är intressant att göra jämförelser mellan då och nu. I Båstad utformades på 1880-talet tydliga regler för vad de badande hade att rätta sig efter. Bl.a. hette det:

" Kommunalnämnden anvisar lämpliga ställen där badande i öppet vatten eller under bar himmel bör äga rum. Den som badar på annat ställe eller för sådant ändamål afkläder sig å annat ställe än som anvisats, böte 2-20 kr.

1894 förbjöds allt badande utanför Strandpromenaden väster om byn. Anledning: de promenerande på denna gångstig skulle vara säkra på, att de skulle slippa se en människa i badkläder. Det var nämligen oanständigt.

Språket - vårt viktigaste verktyg.

Då och då har ämnet "vårt språk" varit föremål för uppmärksamhet i Nyhetsbrev. Jag är glad över att så många visat intresse för detta ämne. Det har gällt såväl omvårdnaden av detta verktyg som de utflykter jag gjort i exempelvis dialekternas värld. Tack för värdefulla synpunkter och bidrag till kommande Nyhetsbrev.

Den här gången tar jag avstamp i översättarens värld.

Översättarens huvudbry

Från gamla dialekter tar vi ett djärvt språng till modern svenska. Ständigt smyger det sig in nya ord i vårt språk. Ord som först efter lång tid kan hamna i Svenska Akademiens ordlista och i våra lexikon. Ord som ofta är svåra att översätta till annat språk.

Hur får man en med annat språk att förstå ordet "mysa"? Eller ordet badkruka?? Eller solkatt, hoppilankalle, linslus, palla, surströmmingspremiär.

Tipsa gärna om andra svenska ord, som vållar huvudbry för översättaren. Lika svårt är det för den som skall översätta från annat språk till svenska. I kinesiskan skiljer man inte på bestämd och obestämd form. I arabiskan lär det finnas 5 714 ord för kamel.

Från översättning mellan olika nationers språk

går jag över till översättning mellan gammal dialekt och nutida språk. Nyligen läste jag en artikel, skriven på gammalt bjäremål. Skrivaren var från Förslöv, men det han skildrade hade utspelats i V. Karup. Texten innehöll flera ord som jag tror att många - även bjärebor - kan ha lite problem med. Hög svårighetsgrad, sålunda.

Plötsligt far det gamla lärartänket i mig: Varför inte ställa till ett litet prov bland läsarna. Därför:

Här kommer några svåra ord ur texten. Extra svårt blir det genom att orden plockats ur sitt sammanhang. Här är orden:

Tjeaud. Jörnorna. Stackånnad. Stångenti. Hoded. Kåsen. Hånnala. Holians. Statt te hälad. Audankad. Fjede.

Skicka in dina förslag till översättning - även om du bara klarat några få ord. kalle@bjarenet.com Flest rätt vinner. Priset??? Det får bli ett hedersomnämmande i nästa Nyhetsbrev för de tre bästa resultaten

Dags att sticka emellan

med några blomster ur den bukett som försäkringsbolagen bjuder på och ur vilken jag redan tidigare hämtat stoff och glada skratt. Även detta hör ju hemma under rubriken språk. Mellan skratten kan vi fundera över att dessa exempel samtidigt utgör exempel på hur viktigt det är att vi värnar om språket - och om vårt sätt att använda det. Några citat ur breven:

- Jag återvände hem men tog fel på hus och törnade mot ett träd, som inte finns på min tomt.
- Om den andra föraren blott stannat några meter tidigare hade olyckan aldrig inträffat.
- Jag tutade, men bilhornet gick inte för det var stulet.
- Jag talade om för den andre idioten vad han gick för och fortsatte.
- Den döde kom cyklande från vänster.

Välkommen med tankar

om språket. Gärna även exempel på avarter och missfoster. Roliga formuleringar. Dialekter. Allt stoppas i min språklåda. Ur den kan det med tiden krypa fram intressanta saker.

Det stundar val.

I september går svenska folket till val. Valdagen är demokratins stora högtidsdag. Den dag då vi alla är jämlikar med varandra - åtminstone vad gäller makt. Alla röstberättigade har en röst. Hög som låg, man som kvinna. Rik som fattig. Gammal som ung. Så har det som bekant inte alltid varit.

När Sverige i början av 1860-talet skapade begreppet kommun och när vi ersatte den gamla ständsriksdagen med en tvåkammarriksdag fick vi också rösträtt. Dock gällde den s.k fyrkskalan. Röststyrkan var kopplad till personens inkomst och/eller förmögenhet. I Bjäre fanns det personer som hade 5 000 röster. Även bolag hade rösträtt och kunde således delta i valet. En titt i röstlängden för Båstads kommun år 1908 visar att Skånska Handelsbanken hade flest röster: 3 304. Flest röster bland privatpersoner hade Ingenjör Andersson på Buena Vista med 830 röster.

Ett litet steg i demokratisk riktning

togs 1909. Då infördes den 40-gradiga skalan. Ingen fick ha mer än 40 röster. Kvinnor som inte hade egen inkomst saknade fortfarande rösträtt. 1909 hade 529 invånare i Båstads kommun rösträtt. 204 av dessa hade endast en eller två röster. Vällbärgade båstadsbor hade ca 20-30 röster. Ingen dock över 31. Störst bland bolagen var Skånska Handelsbanken som hade 40 röster, dvs maxtalet.

Vykortens underbara värld

heter en bok. Den visar att även gamla vykort har mycket att berätta. Om platser, händelser, mode, värderingar, folkliv, folkrörelser etc. Vissa vykort kan vara utmärkta inslag i vår nutidshistoria.

De första vykortet dök upp på 1870-talet, men det var först efter Paris-utställningen 1899, som produktionen kom igång ordentligt. Man tror att det i Sverige finns minst 10 000 aktiva vykortssamlare. Undring: finns någon av dessa i Bjäre?

Har du gamla vykort - särskilt sådana med anknytning till Bjäre, får du gärna höra av dig.

Till sist måste jag citera en god vän

som är innerligt trött på alla de privatiseringar som drabbat oss under de senaste åren. När han skulle redovisa sin kritik valde han den klassiska inledningen till de sagor vi blev matade med under vår barndom: Det var en gång. å här blev det:

Det var en gång.

.ett land som hade en skola som var gemensam för alla. Därför kallades den folkskola. Folkets skola. Det var människorna själva, dvs kommunen, som stod bakom den. I den satt alla byns eller stadsdelens barn tillsammans i klassrummet. Arbetarens barn och direktörens barn. Storbondens barn och statarens barn. De lekte tillsammans på rasterna. Spelade brännboll och fotboll tillsammans på gymnastiktimmarna. Allt detta gjorde, att de lekte tillsammans även på fritiden. När de kom upp i tonåren gick de ut och dansade tillsammans.

När de sedan " gick ut i det s.k. livet", gick de olika vägar. När de då och då råkade stöta på varandra kunde de prata glada skolminnen. De respekterade varandra - för det mesta... De hade lärt känna varandra. Grunden till den ömsesidiga respekten hade lagts i folkets skola.

Det var en gång

ett land, som kallade sin järnväg hela folkets järnväg. Det var ju folket som ägde järnvägen. Allt var samlat under samma beslutsfattare. Besluten togs i ett helhetsperspektiv. Alla turlistor anpassades för att göra tågbyten så smidiga som möjligt. Besluten hade det gemensamma bästa som riktmärke. Biljettpriserna sattes så, att alla hade möjlighet att åka tåg. Turlistor och banor utformades så, att alla skulle kunna utnyttja folkets järnväg. Med solidaritet som riktmärke bestämde man, att även de delar av landet som var glest befolkade skulle få ha sin järnväg. Det var bra för alla - även för dem som bodde i tätbefolkade delar av landet - att glesbygden fick leva. En levande landsbygd hade storstadens människor glädje av.

Tyvärr

- menade min bekanting - blev det som kunde vara en vacker verklighet, förvandlat till att förbli en saga. Det blev inte en folkets skola. Inte heller en hela svenska folkets järnväg.

Vi skulle ju kunna lägga till fler liknande sagor som inte blev förverkligade. Sagor om postdistributionen, energiförsörjningen och en del annat.

Avslutar som vanligt

Om du i fortsättningen inte vill få mina Nyhetsbrev - meddela mig i ett mejl.

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad
Tel. 0431-365332